

הסרט "יזכור – עבדים של הזיכרון" והזמן החינוכי שעומד מלכת

סרטו של היוצר והבמאי אייל סיון מראה כיצד הילדים המתחנכים בישראל נדרשים לשאת כעבדים היסטורי מוגדר, שנבחר ועובד על ידי המורים שלהם - בצורה שעוצבה בשנות ה-50 ולא השתנתו מאז. החינוך הזה שולל את חירותם לעבד את הסיפור בעצמם ואולי לבחור סיפור אחר

מאת: גיל גרטל 27.4.2020

תמונת פתיחה: "זוכרים את עבדים היינו?" שואלת הגננת את ילדי הגן, "אז נשיר... וגם להתכופף, להזדקף... שיהיה עצוב בעבדים היינו, וכשאומרים עתה בני חורין להזדקף. בני חורין זה לא עבדינו שרים, מתכופפים בעצבות, מזדקפים בשמחה, על פי ההוראות. ומעל התמונה מהדהדים דבריו של ליבוביץ: "החינוך הזה הוא חינוך לעבדות. עבדות רוחנית".

הסרט "יזכור – עבדים של הזיכרון", של היוצר והבמאי אייל סיון, מצהיר את עמדתו כבר בשם הסר המתחנכים בישראל נדרשים לשאת כעבדים זיכרון היסטורי מוגדר, שנבחר ועובד על ידי המורים, שולל את חירותם לברר את הסיפור, לעבד אותו בעצמם, ואולי לבחור להם סיפור אחר. התוצאה ר מעובד של חלקי דקלומים וסתירות. "טוב למות למען ארצנו [...] כי בזכותה אנחנו חיים", מדגימה התלמידות את העיוות הלוגי המוטבע בה.

פער בין ההלכה למעשה

באתי אל הסרט בתקווה למצוא הסבר לפער שמטריד אותי, בין מי שאנחנו נדמים בעיני עצמינו ל. באמת. בעיני עצמינו אנחנו טובים. הנה, למשל, הנושא החינוכי המרכזי בשנת הלימודים הנוכחיים **הדדית וסולידריות**; והנושא המרכזי של חגיגות יום העצמאות שנציין מחרתיים הוא **"ואהבת לרעך עליון"**.

מצד שני, הסולידריות והאהבה האלה מסתיימים בגבולות עצמינו, ולא נותר מהם קמצוץ לטובת ר שבתוכם ומעליהם אנו חיים – לא 72 שנות נכבה ולא 53 שנות שלטון כיבוש צבאי. הס מלהזכיר.

הפער הזה, כצפוי, מבצבץ בכמה מקומות בסרט. על קיר החדר בכיתה י"א צבועה הכרזה: y Will Teach Us Nothing. זהו שם שיר של הזמר סטינג, מהאלבום Nothing Like the Sun משנת בזכויות האדם שלכם", שר סטינג לתלמידים: "ההיסטוריה הכתובה שלנו היא קטלוג של פשעים, ובעלי הכוח הם האדריכלים של הזמן, אִם כל ההמצאות, דיכוי המתינות. במוקדם או במאוחר, אנו את העבר, ההיסטוריה לא תלמד אותנו דבר".

הנה הפער. הלכת החינוך של המנהלת מנותקת ממעשה החינוך. "התלמידים עומדים בטקס כי ! להם [...] ואם מישו מהם זז אני כועסת עליו באופן ... שהוא כבר יודע...". "הם עומדים ושותקים, שהוא תהליך". תבין, "אנחנו רוצים לבנות משהו".

צילום מסך מתוך הסרט "יזכור – עבדים של הזיכרון" של אייל סיון

מחויבות מדור לדור

כדי לברר מה אנחנו רוצים לבנות, חיפשתי בסרט את צירי הזמן, ומצאתי שלושה. הראשון הוא ציר שבו מתקדמת עלילת הסרט – מחג פסח, דרך יום השואה ועד יום הזיכרון ויום העצמאות. במהלך שבועות בלבד, באפריל 1990.

השני הוא ציר הזמן הבינוני, שמניע אותנו לאורך מסלול החינוך: את "עבדים היינו" אנחנו חוקדים הגן. עם תלמידי כיתה ח' אנחנו גוזרים טלאיי מגן דוד צהוב, ולומדים להגות נכון את שמות המחנך זכנו, בירקנאו לא ברקנאו, ביאליסטוק לא בילסטק. את "והארץ תשקוט עין שמיים אודמת" אנחנו נ בהגייה חגיגית עם תלמידי כיתה י"א. "זה לא שטיפת מוח", מסביר אחד התלמידים למצלמה, "זה זה המצב הוא ככה, זה לא שטיפת מוח".

כואב מכולם הוא ציר הזמן הארוך: 72 שנה. הסרט צולם באביב של 1990 בירושלים, אבל באותה לצלמו 30 שנה קודם לכן או 30 שנה אחר כך. משנות ה-50 של המאה הקודמת, בהם עוצבו הת ועד ימינו, הזמן החינוכי עמד מלכת.

תוכנית הלימודים בהיסטוריה עוצבה מראשית כתוכנית אחידה ולאומית: "אם אנו רוצים להטמיע העלייה השונים ולמזגם לחטיבה לאומית ותרבותית אחת [...] התכנים והצורות צריכים להיות מגו ואחידים במידה המקסימלית", קבע בן ציון דינור, שר החינוך ב-1952.

השיחה מגיעה אליך

רוצה לקבל את מיטב הסיפורים של שיחה
מקומית ישר למייל?

**הניוזלטר השבועי שלנו הוא התשובה
בשבילך.**

שם מלא

1

כתובת האיימיל

מיכאל זיו, מי שחיבר אז את ספרי הלימוד בהיסטוריה, היה בין קובעי אותה אחדות של תכנים וצור ההיסטוריה לתפיסתו, לא הייתה עניין נייטרלי, אלא "באה לכון בכיוון מסוים, לסגל לחניך השקפה רצויה לחברה". "אין זאת אומרת שהיא סילוף מתוך כוונה תחילה" הוא הרגיע, אלא שהיא "קונסט התלויה בזמן ובמסיבות" של ההווה.

גם טקסי הזיכרון בבתי הספר הם פרי עיצוב שנות המדינה הראשונות. קודם להקמת המדינה, הנ המרכזיים בבתי הספר היו משני סוגים: טקסים שציינו אירועים היסטוריים שעברו הסבה לאומית: ו החשמונאים בחנוכה ומרד בר-כוכבא בל"ג בעומר; וטקסים שציינו את הקשר אל הארץ: נטיעות ב וביכורים בשבועות. מעליהם עמד חג הפסח ככזה המשרת את שני הצרכים: חירות לאומית ומעבו גם יחד.

לאחר הקמת המדינה, נחלש מעמדם של חגי הזמן והמקום בבתי הספר, ואת מקומם תפסו חגי ה הזיכרון לחללי מערכות ישראל ויום הזיכרון לשואה ולגבורה. הסיבה לשינוי, על פי אבנר בן עמוס (ו למטה), קשורה בכך שהמאבק על גאולת האדמה הסתיים במידת מה במלחמת העצמאות, ובכך ו

של ט"ו בשבט ושבועות.

בנוסף, חיילי צה"ל ומורדי הגיטאות היו הגיבורים החדשים של האומה, אשר החליפו את העתיקים ובר כוכבא), ובכך החלישו את מעמד חנוכה ול"ג בעומר.

אז מה תפקיד התכנים והצורות האחדים והעומדים מעל הזמן? את זה המורה בסרט קובעת בגוף לתלמידה: "כולנו מרגישים חייבים לאותם אנשים שהשקו את הארץ הזאת בדמם, ולאימהות שלה הארץ בדמעות. והמחויבות שלנו היא בזה שאנחנו לא נשאר אדישים לארץ הזאת".

צילום מסך מתוך הסרט "יזכור – עבדים של הזיכרון" של אייל סיון

מה אנחנו באמת?

ליבוביץ חוזר ומזכיר בסרט (וגם בספריו) דברים שכתב הסופר האוסטרי פרנץ גרילפרצר ב-1848: החינוך המודרני מובילה מאנושיות, דרך לאומיות אל החייתיות". הלאומיות היתה אז באחד משיאי החייתיות הוא הטיב לחזות בדמיונו.

הומניות בחינוך זה קומניוס (1670): "עלינו להבטיח שהתלמיד יודע, תחת הדרכת מורהו, שזה טוֹר לרצות, ושהוא בעל יכולת לממש את רצונו". לאומיות בחינוך זה פיכטה (1807): "אתה [המורה] ואתו, ולעצב אותו בדרך כזו שהוא בפשטות לא יוכל לרצות דבר אחר מאשר אתה רוצה שהוא ירצו

לפי ליבוביץ בסרט, היא הדרך שעלינו עליה לאחר מלחמת ששת הימים.

הוא מסביר: אנחנו מעמידים את כל מהותנו על בסיס מה שאחרים עשו לנו. עבורנו, אנחנו ראי ה ולכן בעיני עצמינו אנחנו הטובים. אלא שליבוביץ מתעקש וחוזר שוב ושוב: "מה שעוללו לנו, יש לו לגבי מהות העולם הגויי" ולא לגבי מהותנו. אנחנו משתמשים בזיכרון של מה שעוללו לנו, "כדי לה מהשאלה מה אנחנו באמת? מה טיבנו? מה אנחנו מכירים כחיובים" (כערכים).

"ומאחר שהחינוך שלנו אינו מסוגל בכלל להציב איזה שהם תכנים ערכיים יהודיים בעלי משמעות הבריחה אל העבר היא מוצא יפה מאוד בשביל להסיח את הדעת מכל הבעיות ומכל החיובים וגם

תמונת סיום: הגננת והילדים בגן שרים: "לבנה על לבנה, שנה ועוד שנה, לבנה על לבנה, כך זה

—

לצורך הכנת הכתבה נעזרתי בספרים:

היסטוריה זהות וזיכרון, אבנר בן עמוס, רמות 2002.

פטריוטיזם, אוהבים אותך מולדת, אבנר בן עמוס ודניאל בר טל, הקיבוץ המאוחד, 2004

שיעור באהבת מולדת, ערן גוסקוב, פרדס 2017.